

Aikamatka maalle

- ässiä ja suklaapatukoita -

Alkuperäisiä tarinoita

Arto Kuivanen • Risto Kuivanen

AIKAMATKA MAALLE –
ÄSSIÄ JA SUKLAAPATUKOITA

Arto Kuivanen ° Risto Kuivanen

Aikamatka maalle

—

ässiä ja suklaapatukoita

Alkuperäisiä tarinoita

Teksti: © 2008, 2017 Arto Kuivanen ja Risto Kuivanen
Kansi: Risto Vainio, Grayling Designs Ky
Kannen kuvat Teemu ja Kyllikki Kuivasen albumista
Kuvitus: Leena Kuivanen
Kustantaja: BoD - Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD - Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN 978-952-339-572-5

SISÄLLYS

Lukijalle	7
Johdanto	13
Lepakoita tapulissa	29
Haudanvakavaa	45
Ilmojen halki	59
Kovat panokset	79
Saattajat	99
Joulurauhaa	113
Pingotusta	133
Luopumisia	145
Tuholaisia	163
Reseptiikkaa	173
Kapsan karhu	185
Söpö	201
Liitelijät	213
Rinnakkaiselo	227
Heinäntekoa	243
Turismia	261
Bitte!	279
Suolakalaa	291
Kortetoukkia	309
Tervatynnyri	323
Koskeloita	337
Jälkikirjoitus	351

Lukijalle

Vuonna 2008 saimme ajatuksen tallentaa jälkipolville muistoja lapsuudestamme. Suomen historiassa merkittävä 1960- ja 1970-lukujen rakentamisen ajanjakso oli vielä muistissa, mutta sen muistelijat alkoivat poistua luotamme. 1980-luvun hurja talouskasvu, 1990-luvun synkeä lama, hidas toipuminen ja uusi maailmanjärjestys saavat lapsuusvuotemme näyttämään suorastaan leppoisilta ja rauhallisilta. Mutta vain näyttämään, sillä maailma eli tuolloin kylmän sodan myllerryksessä. Niistä ajoista oli pakko kertoa tuleville sukupolville.

Vietimme lapsuutemme pienellä maatilalla, jossa sattui ja tapahtui. Pienten poikien ja nuorukaisten mieliin painui niin arkipäivän rutiineja kuin niitä murttavia yllättäviä tapahtumia. Joitain muistoistamme voi pitää pieninä ja vähäpätöisinäkin, mutta mukaan mahtuu myös traagisia ja jännittäviä hetkiä. Meidän mielestämme jokainen niistä ansaitsi tulla kerrotuksi. Ajatus kirjoittaa jonkinlainen kotiseutukirja vahvistui entisestään.

Mitä pidemmälle kirja-ajatusta pohdittiin, sitä

haasteellisemmaksi sen toteuttaminen muodostui. Kirjoittajia oli kaksi. Miten työn voisi jakaa? Asuinpaikkojen etäisyyden ja päivätöiden mukanaan tuomien velvollisuuksien takia tiivis yhteistyö yhteisen tekstin tuottamiseen ei onnistuisi. Oli keksittävä uudenlainen muoto kotiseutukirjalle. Kumpikin päätyi omilla tahoillaan samaan ratkaisuun ja niinpä päätös novellikokoelman tekemisestä oli helppo.

Kirjoitustyö jaettiin novellikohtaisesti. Sisällöstä sovittiin, että kertomuksemme tulisivat olemaan dramatisoituja ja tositapahtumiin perustuvia.

Alkuperäisiä tarinoita.

Koska muistimme on rajallinen, sovittiin, että tarinoidemme keskusteluissa annetaan mielikuvituksen lentää. Omaksi iloksemme lisäsimme tekstiin mausteeksi myös muutamia lähtemättömästi mieleenpainuneita ja tarkasti sanasta sanaan puhuttuja lauseita. Niitä voi innokas lukija yrittää etsiä. Tehtävä ei kyllä ole helppo. Keskusteluissa päätimme käyttää murretta, joka on jo lapsuudessa iskostunut selkäytimiimme. Taiteellista vapautta annoimme itsellemme siinä, että samassa tarinassa esiintyvät kohtaukset eivät todellisuudessa ole välttämättä tapahtuneet peräkkäin, vaan eri päivinä tai jopa eri vuosina.

Alkoi ahkera kirjoitustyö, jossa palautetta annettiin tarinoiden valmistuttua puolin ja toisin. Muistoja yhdisteltiin ja täsmennettiin, sillä eri henkilöt kokevat ja siten myös muistavat saman tapahtuman eri tavoin. Pyrimme kertomuksissamme kaikilta osin aina mahdollisimman aitoon kuvaukseen.

Mietimme päämme puhki kirjallemme nimeä. Se tuntui ylivoimaiselta. Kuningasajatus tuli jostakin. Kumpikaan ei taida muistaa enää mistä se ilmestyi. Se vain tuli. Lisäsimme jokaiseen novelliin perhosen. Jossain muodossa sellainen liihotteli sisälle tarinoihin.

Vertailu novelliemme ja kauniin, hyvántahtoisen, kehtään vahingoittamattoman perhosen välillä tuntui selkeältä. Ja se ratkaisi myös nimiongelman: ”Perhosia”.

Viidentoista tarinan kokoelma valmistui jouluksi 2008. Lahjoitimme kirjoja lähisuvulle ajatuksena, että suvun nuorimmatkin jäsenet saisivat lukea, millaisia seikkailuja isosetänsä olivat lapsena kokeneet. Vähitellen alkoi tulla toiveita muualtakin suvusta ja suvun ulkopuolelta. Mistä niitä juttuja saisi luettavaksi? Pieni, rajoitettu painos ei tuohon suuria apuja tuonut.

Nyt, melkein kymmenen vuotta myöhemmin, päätimme saattaa tarinamme tarjolle kaikille halukaille lukijoille. Kuusi uutta novellia sekä tapahtumapaikkoja ja henkilöitä kuvaava johdanto näkivät samalla päivänvalon. Syntyi ”Aikamatka maalle”.

Uskomme vakaasti, että ikätoverimme, 1960-1970-luvuilla lapsuutensa kokeneet, löytävät kertomuksistamme paljon omia muistojaan ruokkivia yksityiskohtia. Ehkä se kannustaa heitäkin kirjailemaan ylös omat muistonsa tai vain löytämään ne aivojensa sopukoista: ”Ai niin! Noin sitä silloin meilläkin...”

Lopuksi vielä erityisen lämpimät ajatukset poisnukkuneille vanhemmillemme, joita ilman näitä muistoja ja tarinoita ei olisi. Haluamme muistaa myös edesmennyttä ystäväämme Mattia, värikästä persoonaa, jota ilman kertomuksistamme puuttuisi jotain hyvin oleellista. Kiitokset vielä vanhemmille veljillemme, jotka suhtautuivat näiden muistojen julkaisuun myönteisesti, vaikka eivät saaneetkaan lukea uusia juttuja etukäteen.

Jos haluat tietää, kumpi meistä on tarinan kirjoittanut, katso jutun loppuun. Lisäsimme viimeisen pisteen jälkeen joko ”– A” tai ”– R” kirjoittajan puumerkiksi.

Kaikissa tarinoissa, myös niissä uusissa, on tie-

tenkin myös perhonen. Löydätkö sen?

Hämeenkyrössä ja Tampereella 22.2.2017

Arto Kuivanen Risto Kuivanen

Johdanto

Turun ja Porin -läänin pohjoisosassa, Parkanon kunnassa, Karviantien varrella eleli 1960- ja 1970-luvuilla kyläyhteisö, jossa elämä perustui maanviljelykseen ja karjanhoitoon. Toki tilojen ulkopuolellakin käytiin töissä hankkimassa lisätuloja, mutta silti melkein jokaisessa navetassa oli lehmiä ja karsinoissa kasvoi possuja joulupöytiin. Kanat kuopsuttivat jyviä ulkotarhoissa ja tiputtelivat tummankeltaisilla keltuaisilla varustettuja munia sinne tänne emäntien etsittäviksi. Puurot keitettiin oman maan kaurasta litistetyistä ryyneistä ja eläimille syötettiin omassa myllyssä jauhettua viljaa lähipellosta. Perunoitakaan ei kaupasta kovin usein ostettu. Elo oli vaatimatonta, mutta omalla tavallaan myös rikasta ja antoisaa. Köyhyyttä ei ollut, mutta tuhlailuunkaan ei sorruttu. Hankittiin sitä, mitä tarvittiin.

Elämä kulki samaa rataa myös kertomustemme päänäyttämöllä, pienellä maatilalla Vuorijärven ja Kuuhimojärven puristuksessa. Järvenrantatonttia talolla ei kuitenkaan ollut, mutta järvien läheisyys näkyi etenkin kalastuksen, ja syksyisin myös vesilinnustuk-

sen, kautta tärkeänä osana jokapäiväistä elämää.

Kun kaikki tilaan kuuluva joutomaa oli raivattu pelloksi, viljeltävää oli viitisen hehtaaria. Se riitti tuottamaan rehua neljälle tai viidelle lehmälle ja toi sen lisäksi perheelle tuloja ja pöytään lähiruokaa.

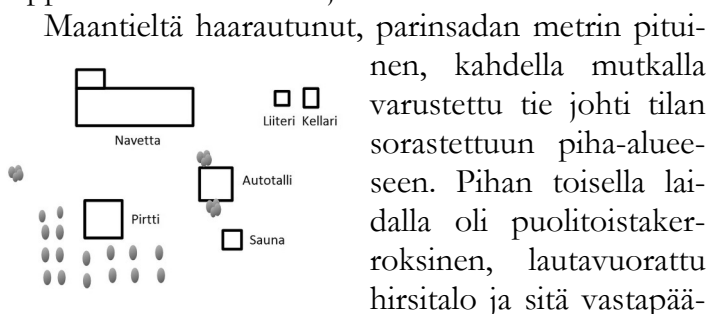
Perheen isä ja tilan isäntä oli Teemu. Sodankäynyt mies, joka tilanhoidon lisäksi haki elantoa myös päivätoista Tie- ja Vesirakennushallitukselta, eli lyhyesti TVH:lta. Perheen äiti ja tilan emäntä, Kyllikki, oli nelisen vuotta miestänsä nuorempi. Hän ei työtä pelännyt, vaan hoiti kodin ja karjan ja teki usein hyvinkin miehisii askareita.

Perheeseen kuului neljä poikaa. Vanhin Aimo ja pari vuotta nuorempi Jussi ovat novellien tapahtuessa muuttaneet pois kotoa. Kertomusten varsinainen tutkapari onkin kaksi nuorinta tilalla asuvaa veljestä: Risto ja Arto. Risto neljä vuotta vanhempana on etunessää kehittelemässä mitä ihmeellisimpiä asioita. Hännänhuippu Arto koettaa sinnitellä isoveljensä vauhdissa mukana. Poikien iät eri novelleissa vaihtelevat ajan kuluessa Arton kuudesta Riston kahteenkymmeneen vuoteen.

Mukana tarinoissa on myös muutamia mielenkiintoisia kyläläisiä. Päällimmäisenä heistä mainittakoon Matti, joka oli Teemun työkaveri TVH:lla. Kolmisenkymmentä vuotta tilan poikia vanhempi ikuinen poikamies, joka opetti kalastuksen ja metsästyksen salat nuorimmille veljeksille. Etenkin Arto innostui eränkävinnistä kovasti.

Tilan keskus koostui punaisista valkoisin nurkkalaudoin koristelluista rakennuksista. Pihassa oli muutama iso koivu kottaraispönttöineen ja asuintalon ympärillä vihersi puutarha, jossa oli omenapuita ja marjapensaita. Pellot sijoittuivat talon ympärille. Tila rakennuksineen ja peltoineen muodostaa novellien

keskipisteen. Sen asumiselle tarjoamat olosuhteet olivat vaatimattomat, eikä elo ollut aina mutkatonta ja helppoa. Mukavuuksia ei juuri ollut.

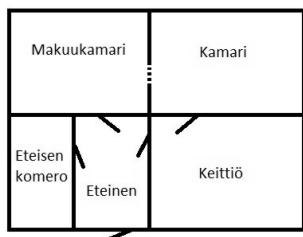

Maantieltä haarautunut, parinsadan metrin pituinen, kahdella mutkalla varustettu tie johti tilan sorastettuun piha-alueeseen. Pihan toisella laidalla oli puolitoistakerroksinen, lautavuorattu hirsitalo ja sitä vastapäätä 25 metriä pitkä navettarakennus. Talon portailta katsoen oikealla näkyi autotalli ja pieni saunarakennus. Pihasta navetan vierestä lähtevän peltotien alkupäässä oli liiteri ja sen takana kellari.

Tiilikattoinen asuinrakennus oli maalattu punamullalla. Nurkista talo oli tuettu kivipaalujen päälle. Alapohjan tuuletus toimi loistavasti, toisinaan ehkä liiankin hyvin. Talon alle jäi niin suuri tila, että siellä pystyi helposti konttaamaan. Pienet pojat mahtuivat jopa istumaan, joten se oli makea piilopaikka perheen nuorimmille moniin tarkoituksiin. Kivijalattomien seinien alareunaan oli naulattu kattohuopaa näkösuojaksi. Talvisin seinustoille lapioitiin lunta, ettei pakkanen päässyt talon alle ja lämpö karannut sisältä harakoille.

Talon pohjapiirros oli yksinkertainen. Suorakaitteen muotoinen, lähes neliömäinen, pienehkö talo oli jaettu neljään huoneeseen piirtämällä sen keskelle seinillä plus-merkki. Vasemmalla edessä oli eteinen, joka oli jaettu vielä yhdellä seinällä kahteen yhtäpitkään osaan. Oikealla edessä oli keittiö, oikealla takana kamari (eräänlainen olohuone) ja vasemmalla takana makuukamari. Selkeä ja yksinkertainen ratkaisu.

Taloon johtivat korkeat puiset portaat, joiden reunoilla olivat kaiteet.

Oven yläpuolella oli vesikouru ohjaamassa sadevedet portaiden viereen. Kun avasi talon ruskean, kapeilla rivoilla vuoratun ulkooven, pääsi eteiseen. Portaat jatkuivat pari askelmaa

vielä sisälläkin. Lattiassa oli korkkimatto, joka oli portaan reunasta vuodesta toiseen hiukan rispaantunut. Suoraan edessä oli makuukamariin johtava ovi, jota käytettiin todella harvoin.

Eteisessä vasemmalla oli ovi eräänlaiseen varastoon, jota sanottiin ”eteisen komeroksi”. Siellä oli kaikenlaista sekalaista tavaraa, mitä talojen varastoissa yleensäkin. Komerossa oli ikkuna, josta näki saunalle. Komerossa oli yhtä pitkä kuin eteinen ja sen perältä lähtivät portaat vintille. Se oli perheen poikien mielestä salaperäinen paikka. Sinne oli rakennettu myös pieni huone, jossa vanhemmat veljekset Aimo ja Jussi aikoinaan kesäisin nukkuivat. Päädyssä oli pieni ikkuna, josta näkyi saunan suuntaan. Kaikkein mukavin paikka vintillä oli huoneen ulkopuolinen multapohjainen rakentamaton alue. Pojat tekivät sieltä usein löytöjä, sillä vintille oli viety kaikenlaisia lehtiä ja muuta tavaraa. Parhaita aarteita olivat Aku Ankat, joita sieltä aina silloin tällöin löytyi. Oli siellä muutakin vanhaa tavaraa. Esimerkiksi ”kahviprännäri”, jonka käyttötapa Arto aina ihmetteli ja kirnu, jota äiti-Kyllikki muutaman kerran käyttikin, kun valmisti omatekemää voita. Artokin sai silloin sotkottaa kirkun männällä, vaikka tuskin siitä mitään apua varsinaisessa voiton teossa oli.

Eteisestä kuljettiin yleensä aina ensin keittiöön,

Veljesten omasta lapsuudestaan kertomat tarinat tarjoavat tositapahtumiin perustuvan aikamatkan 1960- ja 1970-luvuille. Parkanolaisessa maalaiskylässä elämä perustui maanviljelykseen ja karjanhoitoon. Lähes jokaisessa navetassa oli lypsäviä lehmii, nuorta karjaa ja karsinassa kasvoi possu arkiruoaksi ja joulupöytään. Puurot keitettiin oman maan kaurasta litistetyistä ryyneistä ja eläimille syötettiin kotitarvemyllyssä jauhettua viljaa lähipellosta. Luonto oli lähellä, osana ihmisiä ja elämää. Vaikka elo oli vaatimatonta, se oli myös rikasta ja antoisaa. Köyhyyttä ei ollut, mutta tuhlailuunkaan ei sorruttu. Hankittiin sitä, mitä tarvittiin.

Dramatisoiduissa tarinoissa vanhempien maailmassa on tärkeää työn kunnioitus, oikeudenmukaisuus, rajat ja tekemiseen kannustaminen. Poikien touhuilusta välittyvä elämisen riemu ja lupa tehdä asioita. Nuorten vahva ystävyys kala- ja metsästyskaveriin Mattiin rikastaa kertomuksia ja tuo mukaan perisuomalaisia piirteitä. Pohjoissatakuntalainen murre värittää tarinoita omalla voimallaan.

9 789523 395725